

Elsbeth van der Laan: Tussen liefde voor het vak en vakmanschap

Ik wil best leraar zijn, ja, dat is heel leuk, elke dag anders. Vijfentwintig of dertig van die kinderen in een veel te klein lokaal weten te motiveren. Dwars tegen de maatschappelijke ontwikkeling in ze 45 minuten laten concentreren op één onderwerp dat ze vóór dat moment maar nauwelijks interesseert. Een klassengesprek houden met kinderen die thuis ternauwernood een gesprek voeren met hun ouders, tenzij over onvoldoendes. Die reclame die momenteel op tv is (leraar, elke dag anders) is wel knap gemaakt, daarin zie je ook écht de uitdaging van het leraarschap: proefwerken uitdelen, uitspraak oefenen, museumbezoek op zondag...

Onbevoegd geschikt

Er is een enorm tekort aan docenten, zo leren wij elke dag uit de media. En de (gewezen) docent die echt blind en doof is voor alle smeekebeden via krant en tv, krijgt een brief op de mat van het ministerie of hij niet alseblieft toch een onderwijsbaan wil.

En je hoeft niet eens een onderwijsbevoegdheid te hebben, blijkt half oktober uit een grote advertentie in *de Volkskrant*. Als je een vak hebt gestudeerd dat ook in het onderwijs wordt gegeven, dan volgt een assesment door een onafhankelijke commissie en kun je bij gebleken geschiktheid (?) aan de slag. Daarna krijg je twee jaar de tijd om alsnog je onderwijsbevoegdheid te halen zodat je een vaste aanstelling kunt krijgen. Dat assesment intrigeert mij hevig. Wat zou er in 'gemeten' worden? Management? Stressbestendigheid? Vakkennis? Omgang met pubers? Conflict-hantering? Creativiteit? Het bijzondere vind ik dat zelfs na een opleiding van vier jaar

(HBO) of een jaar (wo) met verschillende stages, je pas echt ondervindt wat het leraarschap inhoudt als je definitief voor de klas staat. Je moet je inwerken in een school, in de leerlingen en in dag-in-dag-uit je rol als docent. Het is verstandig, voor de niet-geboren docent, hier ongeveer drie jaar voor uit te trekken. Drie jaar waarin je fouten mag maken, de orde leert handhaven, je creativiteit op het gebied van werkvormen en vakinhoud leert ontwikkelen. Eigenlijk weet je pas na die tijd of je geschikt bent als docent. En dan nog betekent een wisseling van werkgever een nieuwe inwerktijd met dezelfde problemen. Maar de onafhankelijke commissie durft dus al na een dag uitspraak te doen...

Scholen hanteren het principe van onbevoegd geschikt al langer. In oktober kopte *de Volkskrant* dat er veel zwart wordt gewerkt in het basisonderwijs door onbevoegde pabo-studenten. Zij zijn geschikt om in te vallen voor zieke docenten tegen vergoeding zoals een boekenbon van vijftig gulden. Dat lijkt me door het ministerie zeer toe te juichen: voor een habbekrats heb je een hele dag toch opvang voor de leerlingen. Misschien moeten die studenten vooral ook gebruikt worden om de adv-dagen van docenten op te vullen of zo. Dan zijn er ook niet zoveel boze ouders meer.

Is onbevoegd geschikt erg? Nee dunkt me, de hele ict-wereld drijft erop. Biologen, psychologen, economen, wiskundigen, taal- en letterkundigen verzamelen zich in de ict-branche en doen daar goed werk. Nou ja, er gaat weleens wat fout natuurlijk (2000 is ook wel een lastig getal) en bedrijven willen vaak geen eigen ict-afdeling maar huren de krachten liever in (dat is duurder, maar in ieder geval niet meer je eigen verantwoordelijkheid).

Vak of vakmanschap

Maar hoe zit het dan met al die bevoegden? Aan de lerarenopleidingen studeren per jaar weet ik hoeveel studenten af. Toch kiest maar 40 procent van deze studenten voor een baan als docent. Hoe kan dat? Blijkbaar kiezen deze aspirant-docenten helemaal niet voor het beroep, maar voor het vak. Vond iemand op school bijvoorbeeld aardrijkskunde leuk, dan volgt er dus een aardrijkskunde-opleiding. Voor een havist betekent dit al gauw een

lerarenopleiding aardrijkskunde, want geologie aan de universiteit is niet bereikbaar. Maar tussen liefde voor het vak en vakmanschap als docent ligt een wereld van verschil, waarbij de intentie ('ik vind uitleggen en kinderen leuk') helaas onvoldoende voorwaarde is om een geslaagde docent te zijn.

Overigens is er natuurlijk niets nieuws onder de zon bij de keuze voor een vak in plaats van een beroep. Het hele wetenschappelijk onderwijs is erop gericht, ik geloof dat alleen geneeskunde opleidt tot een beroep. Welke taal- en letterkundige is ook van zijn beroep taal- en letterkundige? Velen hebben een vak dat er zijdelings of helemaal niet mee te maken heeft. En dat vindt de maatschappij ook niet erg, want op de universiteit leer je meer dan alleen je vak, je wordt breed en analytisch opgeleid zodat je op veel manieren inzetbaar bent. De vaardigheden die je op een lerarenopleiding opdoet, kunnen net zo goed elders ingezet worden. Net zo goed? Beter! Want het docentschap wordt je natuurlijk eigenlijk bijna onmogelijk gemaakt. Leraar zijn betekent een Boeing 747 besturen. Alleen heb je geen automatische piloot die je acht van de tien keer zonder jouw hulp aan de grond zet en heb je geen betrouwbare instrumenten die je in de gaten moet houden, maar vijftientig leerlingen met wisselende stemmingen, talenten en motivatie. Leraarschap is vooral creatief managen: doel bepalen, route uitzetten, leerlingen opstarten, op het juiste moment bijsturen of juist laten gaan, de juiste vragen stellen zodat je erachter komt wat een leerling weet en kan, en altijd, altijd goed luisteren naar het antwoord en daarop je gedrag afstemmen. Maar in plaats van een technisch goed voertuig om het doel te behalen, heeft de docent een rammelend vehikel meegekregen. Een te klein lokaal, met te veel kinderen, met te weinig sociale vaardigheden, met daartussen te grote verschillen, en daarnaast te veel te doen, maar met te weinig hulpmiddelen, in te weinig tijd om alles voor te bereiden, te evalueren en bij te sturen (het zelfstandig leren van de docent moet op deze manier wel sterk achterblijven met dat van de leerlingen).

In antwoord op uw schrijven en adverteren, lief ministerie, is het vooral nodig om het

beroep van leraar mogelijk te maken dan het nu is. Dus niet focussen op de inhoud (want mensen die nu voor het docentschap kiezen doen dat al vanwege de inhoud, namelijk het afwisselende en leerzame werk dat het managen van vijftientig jongvolwassenen met zich meebrengt), maar op de randvoorwaarden: hoe kun je dat managen zo goed mogelijk laten verlopen?

Ik heb wel een paar voorstellen. Als de lerarenopleiding alleen nog maar leraren op mag leiden, verander dan iets aan de studie. Doe bijvoorbeeld een assesment voor aankomende studenten (na gebleken geschiktheid van het assesment, natuurlijk) of verschuif alle aandacht naar didactiek en opvoeding van kinderen. Op die manier voorkomen we misschien dat er docenten voor de klas staan die in hun hele opleiding niet geleerd hebben hoe ze leerlingen kunnen helpen bij het lezen van een vaktekst of het begeleiden van groepswork in de klas. Kom ook eens een week of wat meelopen met een docent, dan wordt vanzelf duidelijk wat er schort. Er is bijvoorbeeld iets mis met de klaslokalen: vaak te klein en meestal met slecht meubilair, vooral voor de docent. Ook is er iets mis met de rustpunten: pauzes duren te kort (gemiddeld hou je een kwartiertje over na aftrek van gesprekjes met leerlingen, en dan moet je nog surveilleren in de aula) en er zijn bijna geen werkplekken voor docenten waar ze rustig kunnen voorbereiden, telefoneren of anderszins. Per docent/sectie een eigen kamer met telefoon en computer zou al een enorme vooruitgang betekenen. En tja, het is al vaker gezegd, maar die taakbelasting werkt ook niet erg mee, zesentwintig uur lesgeven is echt te veel in een veertig-urige werkweek, zeker als je de vorming van leerlingen serieus neemt en dus werk consciëntieus voorbereidt en nakijkt en mentoraat en dergelijke uitvoert.

Misschien kunnen er ook criteria opgesteld worden voor schoolleiders, zodat dat binnenkort supermanagers zijn in plaats van ongeschoolde? En als we dan wat meer zouden mogen nascholen in de baas z'n tijd, en wat meer zouden kunnen uitwisselen met collega's, dan praten we verder niet meer over salariering. Onze liefde voor het beroep is toch niet in geld uit te drukken, anders waren er niet zoveel docenten.